

XVII ASRDA BUXORODA ABDULAZIZXON MADRASASINING QURILISHI VA UNING TARIXIY AHAMIYATI

Srojeva Gulbahor Vahobovna

Osiyo Xalqaro Universiteti

“Tarix va filologiya” kafedrasi o‘qituvchilari

gulbahorsrojeva@gmail.com

Gulyamov Alisher Azizovich

aligulyamov1997@gmail.com

Mehridin Yunusovich Haqqulov

mexriddinhaqqulov@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14666361>

Annotatsiya. Abdulazizxon madrasasi Buxoro xonligi davrida diniy va dunyoviy bilimlarni o‘rgatish uchun asosiy markazlardan biri bo‘lgan. Bu yerda Qur‘on ilmi, fiqh, hadis va arab tili bilan bir qatorda falsafa, matematika va adabiyot fanlari ham o‘qitilgan. Ko‘plab buyuk allomalar va olimlar aynan shu madrasa devorlarida ta‘lim olgan.

Abdulazizxon madrasasi Buxoro tarixidagi muhim obidalar qatoriga kiradi. U faqatgina ta‘lim maskani emas, balki madaniy hayotning markazi sifatida ham faoliyat ko‘rsatgan. Bu yerda ilmiy anjumanlar, diniy marosimlar va madaniy tadbirlar o‘tkazilgan. Shuningdek, madrasa uzoq vaqt davomida o‘zining boy kutubxonasi bilan mashhur bo‘lgan.

Kalit so‘zlar: Abdulazizxon, YuNESKO, Qur‘on, hadis, fiqh.

THE CONSTRUCTION OF THE ABDULAZIZKHAN MADRASAH IN BUKHARA IN THE 17TH CENTURY AND ITS HISTORICAL SIGNIFICANCE

Abstract. The Abdulazizkhan Madrasah was one of the main centers for teaching religious and secular knowledge during the Bukhara Khanate. Along with the Quranic sciences, jurisprudence, hadith and the Arabic language, philosophy, mathematics and literature were also taught here. Many great scholars and scientists received their education within the walls of this madrasah.

The Abdulazizkhan Madrasah is one of the important monuments in the history of Bukhara. It served not only as a place of education, but also as a center of cultural life. Scientific conferences, religious ceremonies and cultural events were held here. The madrasah was also famous for its rich library for a long time.

Keywords: Abdulazizkhan, UNESCO, Quran, hadith, fiqh.

СТРОИТЕЛЬСТВО МЕДРЕСЕ АБДУЛАЗИЗХАНА В БУХАРЕ В XVII ВЕКЕ И ЕГО ИСТОРИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Аннотация. Медресе Абдулазизхана было одним из главных центров обучения религиозным и светским знаниям во времена Бухарского ханства. Наряду со знанием Корана, юриспруденцией, хадисами и арабским языком здесь преподавали также философию, математику и литературу. Многие великие ученые и деятели науки получили образование в стенах этого медресе.

Медресе Абдулазизхана — один из важнейших памятников в истории Бухары. Он служил не только местом обучения, но и центром культурной жизни. Здесь проводились научные конференции, религиозные церемонии и культурные мероприятия. Медресе издавна славится своей богатой библиотекой.

Ключевые слова: Абдулазизхан, ЮНЕСКО, Коран, хадис, фикх.

Abdulazizxon madrasasi Buxoro shahrida joylashgan qadimiy va me'moriy jihatdan boy madrasalardan biridir. Bu madrasa 1652 yilda Buxoro xoni Abdulazizxon (1645–1680) tomonidan barpo etilgan. Madrasaning qurilishi nafaqat diniy ta'limni rivojlantirish, balki ilm-fan, san'at va madaniyatni qo'llab-quvvatlash maqsadini ko'zda tutgan.

Abdulazizxon madrasasi o'zining nozik va betakror bezaklari bilan mashhur. Uning me'moriy uslubi an'anaviy Buxoro me'morchiligi bilan uyg'unlashgan holda barpo etilgan.

Madrasa fasadlari turli xil geometrik naqshlar, rang-barang ganch va koshinlar bilan bezatilgan. Ichki qismida islomiy kaligrafiya va guldor naqshlar ustuvorlik qiladi.

Madrasaning darvozasi juda hashamatli qilib ishlangan bo'lib, unda o'ymakorlik san'atining eng yaxshi namunalari mujassam etilgan. Bino ikki qavatdan iborat bo'lib, yuqori qavat talabalarning hujralari, pastki qavat esa o'quv zallari va boshqa xizmat xonalaridan tashkil topgan.

Abdulazizxon madrasasi Buxoro xonligi davrida diniy va dunyoviy bilimlarni o'rgatish uchun asosiy markazlardan biri bo'lgan. Bu yerda Qur'on ilmi, fiqh, hadis va arab tili bilan bir qatorda falsafa, matematika va adabiyot fanlari ham o'qitilgan. Ko'plab buyuk allomalar va olimlar aynan shu madrasa devorlarida ta'lim olgan.

Abdulazizxon madrasasi Buxoro tarixidagi muhim obidalar qatoriga kiradi. U faqatgina ta'lim maskani emas, balki madaniy hayotning markazi sifatida ham faoliyat ko'rsatgan. Bu yerda ilmiy anjumanlar, diniy marosimlar va madaniy tadbirlar o'tkazilgan. Shuningdek, madrasa uzoq vaqt davomida o'zining boy kutubxonasi bilan mashhur bo'lgan.

Hozirgi kunda Abdulazizxon madrasasi tarixiy-me'moriy yodgorlik sifatida saqlanib qolgan. U sayyohlar uchun qiziqarli joy bo'lib, ko'pchilik uning betakror me'moriy uslubini ko'rish va tarixiy ahamiyatini o'rganish uchun keladi. Madrasa O'zbekistonning madaniy merosi sifatida YuNESKO ro'yxatiga kiritilgan.

Xulosa

Abdulazizxon madrasasi o'z davrida nafaqat ta'lim va ilmiy faoliyat markazi bo'lgan, balki Buxoro madaniy hayotining ajralmas qismi sifatida tarixda o'z izini qoldirgan. Bugungi kunda u xalqaro miqyosda tan olingan me'moriy obida sifatida qadrlanadi va Buxoro shahrining tarixiy shon-sharafini namoyish etadi.

Abdulazizxon madrasasi 1652 yilda Buxoro xoni Abdulazizxonning buyrug'i bilan me'mor Mimxoqon ibn Xo'ja Muhammadamin tomonidan qurilgan.

Madrasa Ulug'bek madrasasining ro'parasida joylashgan bo'lib, ikki qavatli hujralari va nafis koshinkori naqshlari bilan ajralib turadi.

Ushbu madrasa XVII asr Buxoro me'morchiligining yuksak namunasidir.

Abdulazizxon Madrasasi

Abdulazizxon madrasasi Buxorodagi eng mashhur tarixiy va me'moriy yodgorliklardan biridir. Madrasa XVII asrda, aniqrog'i 1652 yilda, Buxoro xoni Abdulazizxon (1645–1680) tomonidan barpo etilgan. Bu madrasa o'zining nafaqat ta'limiy roli, balki nafis va boy me'moriy bezaklari bilan ham ajralib turadi.

Joylashuvi

Abdulazizxon madrasasi Buxoro shahrining tarixiy qismida, Registon majmuasida joylashgan. U Ulug'bek madrasasining ro'parasida qad rostlagan bo'lib, ikki yirik madrasa birini to'ldiruvchi me'moriy ansamblni tashkil qiladi.

Qurilishi va me'morlari

Madrasaning qurilishi Abdulazizxonning ko'rsatmasi bilan amalga oshirilgan. Uning bosh me'mori sifatida **Mimxoqon ibn Xo'ja Muhammadamin** tanilgan. Me'morchilik uslubi va nafis bezaklari madrasa qurilishida o'sha davrning eng tajribali ustalari ishtirok etganini ko'rsatadi.

Me'moriy xususiyatlari

Abdulazizxon madrasasi Buxoro me'morchiligining yuksak namunasi hisoblanadi.

Quyidagi xususiyatlari uni boshqalardan ajratib turadi:

- **Portal:** Madrasa asosiy kirish darvozasi juda hashamatli qilib ishlangan. U turli naqsh va yozuvlar bilan bezatilgan. Qur'ondan olingan oyatlar, arab kaligrafiyasi va turli geometrik naqshlar asosiy bezak sifatida ishlatilgan.

- **Ichki qism:** Ichki hovli ikki qavatli hujralar bilan o'ralgan. Bu hujralar talabalarning yashash joyi va o'quv xonalari bo'lib xizmat qilgan.

- **Koshinkor naqshlar:** Madrasaning devorlari va gumbazlari koshinlar, ganch va bo'rtma naqshlar bilan bezatilgan. Ranglar uyg'unligi me'moriy asarning mukammalligini ta'minlaydi.

- **Bezaklari:** Madrasa ichki va tashqi qismida ishlatilgan naqshlar va yozuvlar Qur'on oyatlari va boshqa diniy yozuvlar bilan boyitilgan.

Ta'limiy va madaniy ahamiyati

Abdulazizxon madrasasi qurilganidan keyin Buxorodagi muhim ta'lim maskaniga aylangan. Bu yerda talabalarga diniy fanlar, jumladan, Qur'on ilmi, hadis, fiqh, shuningdek, matematika, astronomiya va adabiyot kabi dunyoviy fanlar ham o'qitilgan. Kutubxonasi boy bo'lib, o'z davrida ko'plab olim va shoirlarning ilmiy ishlari shu yerda to'plangan.

Bugungi kunda

Hozirgi vaqtda Abdulazizxon madrasasi tarixiy yodgorlik sifatida saqlanib qolgan. U sayyohlar va tarix ixlosmandlari uchun juda katta qiziqish uyg'otadi. Madrasa me'morchiligida aks etgan nafislik va o'ziga xoslik o'z davrining san'at darajasini aks ettiradi. Shuningdek, madrasa xalqaro darajada tan olingan va O'zbekistonning boy madaniy merosini namoyon qiluvchi muhim obidalardan biri sifatida e'tirof etiladi.

Abdulazizxon madrasasida ta'lim bergan muallimlar haqida aniq ma'lumotlar saqlanmagan.

Biroq, Buxorodagi boshqa mashhur madrasalarda o'sha davrning yetuk olimlari dars bergan. Masalan, Ulug'bek madrasasida Mavlono Muhammad Xavofiy, Qozizoda Rumiy, G'iyosiddin Jamshed va Mu'iniddin Koshiy kabi olimlar faoliyat yuritgan.

Abdulazizxon madrasasi ham Buxoroning yirik ta'lim muassasalaridan biri bo'lganligi sababli, unda ham zamonasining mashhur olimlari dars bergan bo'lishi ehtimoldan xoli emas. Afsuski, ularning ismlari haqida aniq ma'lumotlar mavjud emas.

Abdulazizxon madrasasi bugungi kunda Buxoroning muhim tarixiy-me'moriy yodgorliklaridan biri sifatida faoliyat yuritmoqda. Madrasa hovlisida sayyohlar uchun milliy musiqa va folklor tomoshalari namoyish etiladi. Shuningdek, shimoliy-sharqiy burchagidagi miyonsaroyda Buxoro yog'och o'ymakorligi namunalari iborat ko'rgazma tashkil etilgan.

1997 yilda Buxoro shahrining 2500 yilligi munosabati bilan Abdulazizxon madrasasi qayta ta'mirdan chiqarilgan va YuNESKOning Butunjahon madaniy yodgorliklari ro'yxatiga kiritilgan.

Shuningdek, sobiq talabalar hujralarida suvenir do'konlari faoliyat ko'rsatmoqda, bu esa sayyohlar uchun qo'shimcha qiziqish uyg'otadi.

Abdulazizxon madrasasi XVII asrda, 1652 yilda, Buxoro xoni **Abdulazizxon** tomonidan quyidagi asosiy maqsadlarda qurilgan:

1. Diniy ta'limni rivojlantirish

Madrasaning asosiy maqsadi Islomiy ta'lim berish edi. Bu yerda talabalarga Qur'on, hadis, fiqh (Islom huquqi) va boshqa diniy fanlar o'rgatilgan. Shu bilan birga, madrasada dunyoviy fanlar, jumladan, matematika, astronomiya va falsafa ham o'qitilgan.

2. Ilm-fan va madaniyatni qo'llab-quvvatlash

Madrasalar Buxoro shahrining ilmiy va madaniy markazlari hisoblangan. Abdulazizxon madrasasi ham nafaqat diniy, balki dunyoviy fanlarni rivojlantirishga xizmat qilgan. Bu yerda kutubxonalar tashkil etilib, olimlar o'z ilmiy faoliyatini olib borgan.

3. San'at va me'morchilikni targ'ib qilish

Madrasaning qurilishi o'z davridagi eng yuksak me'moriy uslublardan foydalangan holda amalga oshirilgan. Bu, bir tomondan, diniy va ilmiy markaz sifatida obidaning ahamiyatini oshirish bo'lsa, ikkinchi tomondan, Buxoro xonligining iqtisodiy va madaniy kuchini namoyon qilish maqsadida amalga oshirilgan.

4. Ijtimoiy hamkorlikni kuchaytirish

Madrasalar o'z vaqtida faqat ta'lim olish joyi emas, balki ilmiy va diniy muloqotlar markazi sifatida ham faoliyat yuritgan. Abdulazizxon madrasasi ham olimlar, talabalar va ulamolar o'rtasida bilim va tajriba almashish uchun muhim maskan bo'lgan.

5. Xalq uchun ma'naviy markaz yaratish

Madrasa diniy va madaniy hayotning markazi sifatida xizmat qilgan. U erda diniy marosimlar, ma'rifiy tadbirlar va boshqa ijtimoiy voqealar o'tkazilgan.

Shunday qilib, Abdulazizxon madrasasi faqatgina ta'lim maskani emas, balki madaniyat, ilm-fan va ma'naviyat markazi sifatida qurilgan bo'lib, Buxoro tarixidagi muhim o'rinlardan birini egallaydi.

REFERENCES

1. Haqqulov, M. Y. O. G. L. (2022). Markaziy Osiyoda ilk diplomatik munosabatlar tarixi. *Science and Education*, 3(10), 385-389.
2. Yunusovich, H. M. (2024). Experiences Related to the Fine Fiber Cotton of Uzbekistan during the Years of Soviet Authority. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(9), 129-132.
3. Yunusovich, H. M. (2024). The Formation, Development and Role of the High Seljuk Empire Founded by the Turkic Peoples in the Islamic World. *Miasto Przyszłości*, 53, 956-959.
4. Haqqulov, M. (2024). O 'RTA OSIYO XALQLARINING OZODLIK ORZUSI BO'LGAN "TURKISTON MUXTORIYATI". *Modern Science and Research*, 3(12), 609-613.
5. Gulyamov, A. A. (2024). JAMIYATIMIZNING IJTIMOIIY-IQTISODIY, MA'NAVIIY-MADANIY SOHALARIDA OILANING ROLI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(2), 149-153.

6. Azizovich, G. A. (2024). Trade Relations of Population in Bukhara Emirate, Shariah Rules and Regulations in Commercial Affairs, Partnership Relations. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(9), 189-194.
7. Azizovich, G. A. (2024). Family-Marriage and Inheritance Relations of the Population in the Bukhara Emirate. *Miasto Przyszłości*, 53, 964-969.
8. Gulyamov, A. (2024). BUXORO MUZEYNING TASHKIL TOPISHI TARIXI. *Modern Science and Research*, 3(12), 659-667.
9. Vahobovna, S. G. (2021). Khoja Abdulkhaliq Ghijduvani And Its Method. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 2(10), 39-40.
10. Srojeva, G. (2024). Solutions, Results And Problems Of Reforms In The Field Of Education. *Modern Science and Research*, 3(1), 782-788.
11. Srojeva, G. (2023). Lower Zarafshan Oasis Tourism Opportunities. *Modern Science and Research*, 2(10), 199-204.
12. Srojeva, G. (2024). EFFECTIVE FORMS OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION AND EDUCATIONAL WORK IN A PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION. *Modern Science and Research*, 3(2), 247-253.
13. Srojeva, G. (2024). Strengthening The Material And Technical Base Of Preschool Education And Training Institutions. *Modern Science and Research*, 3(2), 673-681.
14. Srojeva, G. (2024). The Canadian Economy During The Global Economic Crisis. *Modern Science and Research*, 3(2), 57-63.
15. Srojeva, G. (2024). International Cooperation In The Field Of Education. *Modern Science and Research*, 3(2), 1041-1050.
16. Vahobovna, S. G. (2023). Quyi Zarafshon Vohasi Turizm Imkoniyatlari.
17. Srojeva, G. (2024). Attention Paid To Preschool Educational Institutions In New Uzbekistan. *Modern Science and Research*, 3(2), 258-266.
18. Srojeva, G. (2023). Continuity In Education-Chief Mezon. *Modern Science and Research*, 2(12), 834-839.
19. Gulbahor, S. (2023). Continuity In Education-Chief Mezon. *Modern Science and Research*, 2, 834-839.
20. Vahobovna, S. G. (2024). Canada during the world economic crisis of 1929-1933. *Ta'Lim Va Rivojlanish Tahlili Onlayn Ilmiy Jurnali*, 4(4), 48-54.
21. Vahobovna, S. G. (2024). Role of Preschool Educational Institutions in Education of a Perfect Person. *European Journal Of Innovation In Nonformal Education*, 4(3), 208-214.
22. Srojeva, G. (2024). 1929-1932-YILLARDAGI JAHON IQTISODIY INQIROZI DAVRIDA YAPONIYA. *Nrj*, 1(2), 118-128.

23. Vahobovna, S. G. (2024). XX ASR BOSHLARIDA XITOYNING YAPON AGRESSIYASIGA QARSHI KURASHI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(5), 264-273.
24. Vahobovna, S. G. (2024). XX ASR BOSHLARIDA XITOYNING YAPON AGRESSIYASIGA QARSHI KURASHI. *International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING*, 5(2), 723-728.
25. Vahobovna, S. G. (2024). YANGI O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TA'LIM-TARBIYA MUASSASALARIGA QARATILAYATGAN E'TIBOR.
26. Vahobovna, S. G. (2024). JAHON IQTISODIY INQIROZI DAVRIDA KANADA IQTISODIYOTI.
27. Srojeva, G. (2024). TA'LIM SOHASIDA XALQARO HAMKORLIK.
28. Vahobovna, S. G. (2024). MAKTABGACHA TA'LIM-TARBIYA MUASSASALARI MODDIY TEXNIKA BAZASINI MUSTAHKAMLASH.
29. Vahobovna, S. G. (2024). MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASIDA MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYA VA MA'RIFIY ISHLARNING SAMARALI SHAKLLARI.
30. Vahobovna, S. G. (2023). TA'LIMDA UZVIYLIK-BOSH ME'ZON.
31. Srojeva, G. (2024). SHAYBONIYLAR SULOLASI DAVRIDA BUXORO XONLIGIDA IQTISODIY O'ZGARISHLAR VA IQTISODIYOTDA XALQARO MUNOSABATLAR. *Modern Science and Research*, 3(12), 895-903.
32. Vahobovna, S. G. (2024). Formation of the Uzbek Nation and Shaibani State in Abulkhairkhan's Dashti Kipchak. *Miasto Przyszłości*, 53, 1218-1219.
33. Srojeva, G. (2024). XX-ASRNING 30-YILLARIDA OSIYO MAMLAKATLARI. *Modern Science and Research*, 3(6).
34. Vahobovna, S. G. (2024). XX-ASRNING 30-YILLARIDA OSIYO MAMLAKATLARI.
35. Vahobovna, S. G. (2024). TALIM SOHASIDAGI ISLOHATLAR ECHIMI, NATIJALARI VA MUAMMOLARI.
36. Vahobovna, S. G. (2024). O'zbekiston Olimlaring Inson Falsafasi Haqidagi Qarashlari. *Journal of Innovation in Volume*, 2(8).
37. Vahobovna, S. G. (2024). O'zbekiston Olimlaring Inson Falsafasi Haqidagi Qarashlari. *Journal of Innovation in Volume*, 2(8).
38. Toshpo'latova, S. (2024). TARIX FANINI O'QITISHDA SAMARALI METODLAR. *Modern Science and Research*, 3(11), 774-782.
39. Тошполатова, Ш. (2024). THE PRESENT IRANIANS. *Журнал универсальных научных исследований*, 2(5), 453-462.

40. Toshpo'latova, S. (2024). BUXORODAGI SAROYLAR. *Modern Science and Research*, 3(5), 522-529.
41. Toshpo'latova, S., & Xudoyqulov, S. (2024). History And Ethnology Of Olot District. *Modern Science And Research*, 3(5), 148-151.
42. Toshpo'latova, S., & Jo'rayeva, M. (2024). HISTORY AND ARCHITECTURAL MONUMENTS OF JONDOR DISTRICT. *Modern Science and Research*, 3(2), 447-450.
43. Qizi, R. S. S., Shukhratovna, T. S., & Karamatovna, M. A. (2024). Implementation of Education and Protection of Children's Rights in the age of Technology. *SPAST Reports*, 1(7).
44. Shuhratovna, T. S. (2024). Linguistic Anthropology. *European Journal Of Innovation In Nonformal Education*, 4(3), 432-437.
45. Toshpo'latova, S. S., & Naimov, I. N. (2023). MS ANDREYEV-O'RTA OSIYO XALQLARI ETNOGRAFIYASINING YIRIK OLIMI. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(8), 1214-1222.
46. Toshpo'latova, S., & Tursuntoshova, S. (2024). Khoja Abdulkholiq Gijduvani. *Modern Science and Research*, 3(2), 87-93.
47. Toshpo'latova, S. (2024). Ethnolinguistics Of Ethnologies Of Bukhara. *Modern Science and Research*, 3(2), 1004-1011.
48. Toshpo'latova, S. (2024). Ethnolinguistics. *Modern Science and Research*, 3(2), 500-507.
49. Toshpo'latova, S. (2024). Religious Anthropology. *Modern Science and Research*, 3(1), 504-510.
50. Shakhnoza Shuhratovna, T. (2023). MS Andreyev'S Way Of Life. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 1(10), 655-659.
51. Shuhratovna, T. S. (2023). Ethnological Analysis Of National Costumes And Rituals Of Tajiks In The Works Of MS Andreyev. *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(12), 42-47.
52. Toshpo'latova, S. (2023). MS Andreyev-Scientific Career. *Modern Science and Research*, 2(12), 801-807.
53. Shuhratovna, T. S. (2023). Etymology Of Tajik Marriage Ceremony. *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(11), 17-23.
54. Toshpo'latova, S., & Ashurova, G. (2023). THE HISTORY AND DESCRIPTION OF THE WORK OF MS ANDREYEV-" ARK BUKHARI". *Modern Science and Research*, 2(9), 404-409.
55. Toshpo'latova, S. (2023). ETHNOLOGICAL ANALYSIS OF CALENDRIAL CALCULATION AND LENGTH MEASUREMENTS OF KHUF VALLEY TAJIKS IN

THE RESEARCHES OF MS ANDREYEV. *Modern Science and Research*, 2(10), 291-299.

56. Toshpo'latova, S. (2023). A STUDY OF THE WEDDING CEREMONY OF THE TAJIKS OF AFGHANISTAN. *Modern Science and Research*, 2(9), 84-89.
57. Naimov, I., & Toshpo'latova, S. (2023). Marriage Ceremony Of Tajiks In The Work Of Mikhail Stepanovich Andreyev "Tadjiki Dolini Khuf". *International Journal of Intellectual Cultural Heritage*, 3(1), 12-16.
58. Toshpo'latova, S. S. (2023). Tojiklar Milliy Kiyim-Kechaklari Va "Beshmorak" Marosimining Etnologik Tahlili. *Scholar*, 1(28), 395-401.